

Особливості нормативно-правового забезпечення управління у сфері вищої освіти в умовах її реформування

Ухвалення в 2014 році Закону України «Про вищу освіту» мало на меті суттєво підвищити якість вищої освіти через створення належних адміністративних, організаційних та фінансових засад її функціонування. Ще починаючи з етапу роботи над проектом, вся наукова та освітянська спільнота покладала на вказаний Закон великі надії в сенсі появи законодавчої основи для здійснення якісної трансформації системи вищої освіти. Відзначимо, що загалом ідеологія ухваленого Закону відповідає четвертій з сімнадцяти цілей сталого розвитку, які у вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку підтримали лідери 193 країн світу. Йдеться про забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти і заохочення можливості навчання протягом усього життя для всіх. Проте, вже на етапі імплементації окремих положень вищезгаданого Закону виникли певні колізії, які мали не правову, а радше кон'юнктурну природу і, в результаті, призвели до внесення цілої низки суперечливих змін до Закону. Це стосується і статей про фінансове забезпечення (зокрема, стипендіальне), і про статус та формування складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та ін. Цікаво, що спеціально створений для оптимізації процесів імплементації Закону України «Про вищу освіту» сайт osvita.gov.ua, перестав останнім часом функціонувати і посилання стало перенаправлятися на освітній портал «Педагогічна преса».

Суттєвий вплив ухвалення Закону мало справити на систему управління в галузі вищої освіти. Зокрема Розділ IV Закону так і називається: «Управління у сфері вищої освіти». В Статті 12 цього розділу визначені основні суб'єкти управлінської діяльності у сфері вищої освіти, починаючи від Кабінету Міністрів України і закінчуючи Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. В свою чергу, проголошення законом принципу автономії вищих навчальних закладів передбачало надання ВНЗ широких повноважень в питаннях організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів. В дійсності ж, збереження цілої низки атавізмів попередньої системи управління вищою освітою дає привід говорити про примарність проголошеної автономії. Адже скористатися автономією вищим навчальним закладам часто з боку держави пропонувалося тоді, коли вони опинялися сам-на-сам з економічними та соціальними викликами. Наприклад, на виконання Статті 12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» в частині, яка стосувалася державної цільової підтримки при здобутті освіти учасниками бойових дій, та їхніх дітей, Кабінет Міністрів України був зобов'язаний розробити відповідний Порядок та умови надання такої державної цільової підтримки. Зволікання з розробкою такого порядку поставили більшість ВНЗ у вкрай незручне становище перед студентами, право на освіту яких порушувалося. Звичайно, більшість проблем вирішувалося у «ручному режимі», але відсутність системної управлінської складової з боку окремих органів виконавчої влади була відчутною. Більше того, потенційним порушенням автономії вищих навчальних закладів можна вважати плани надання права МОН в окремих випадках призначати тимчасових керівників у вищих навчальних закладах. Така пропозиція пролунала з вуст першого заступника голови комітету Верховної Ради з питань науки і освіти Олександра Співаковського в ефірі

передачі «Народна трибуна» на телеканалі «Скіфія». За його словами, він вже розпочав підготовку відповідного законопроекту. На жаль, суперечливі законодавчі ініціативи не обмежуються тільки цим, а також передбачають введення у ВНЗ посади фінансового секретаря, що певним чином дестабілізуватиме (а не оптимізуватиме) управлінську діяльність ректорів. Те саме стосується заборони деканам факультетів / директорам інститутів очолювати відповідні вчені ради. Така ініціатива призведе до порушення базових управлінських принципів і може мати наслідком конфлікти у навчально-наукових підрозділах ВНЗ.

Іншою проблемою, пов'язано з управлінням в сфері вищої освіти стало створення і функціонування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. На момент проведення конференції (18-19 травня 2017 року), повноцінної роботи цього агентства, запланованої розпочатися з 1 вересня 2015 року, а потім з 1 вересня 2016 року так і не відбулося. Найдивнішим є те, що Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти не почало працювати навіть після змін до Закону України «Про вищу освіту», на яких наполягала частина депутатів ВР України. Крім того, на думку В.Бахрушина «Суттєвою юридичною проблемою є не зовсім зрозумілий правовий статус НАЗЯВО, на що постійно звертає увагу Головне юридичне управління Верховної Ради України» [Володимир Бахрушин: Чи потрібно Україні НАЗЯВО? <http://education-ua.org/ua/articles/736-chi-potribno-ukrajini-nazyavo>].

Таким чином, сьогодні залишається ціла низка проблем функціонування вищої освіти, а головне – проблем, пов'язаних з управлінням у цій сфері, які для свого вирішення потребують залучення фахових правників, а не заангажованих політиків.